

นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ

เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อสายน้ำเอาชนะกะษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร

CONTEMPORARY THAI DANCE IN THE LIGHT AND SOUND PERFORMANCE:

WIANG KUM KAM: WHEN WATER CONQUERED THE UNDEFEATED KING

ศรียา หงษ์ยี่สิบเอ็ด*

วิษุตา วุราทิตย์**

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบและบริบทการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อสายน้ำเอาชนะผู้ไม่แพ้ใครของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการแสดงเป็นการผสมผสานศาสตร์ทางด้านนาฏกรรมและการละครเข้าด้วยกันอย่างลงตัว โดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ประกอบการพรรณนาเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม โดยออกแบบสร้างสรรค์ลีลาทางนาฏศิลป์ที่ผสมผสานศิลปวัฒนธรรมไทย นาฏศิลป์ตะวันตกและนาฏศิลป์ตะวันออก มาจัดแสดงร่วมกับปุษยนียสถาน รูปแบบดังกล่าวได้นำเสนอผ่านองค์ประกอบการแสดง อันได้แก่ บทการแสดง ลีลานาฏศิลป์ นักแสดง เครื่องแต่งกาย ดนตรี ฉากเวที อุปกรณ์ประกอบการแสดง แสงเสียง เทคนิคพิเศษ และการแต่งหน้าทำผม เพื่อให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจและสะท้อนบริบทที่สำคัญคือ ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การนับถือศาสนาพุทธ ความเชื่อในเรื่องภูติผีปิศาจ และระบบกะษัตริย์ การศึกษาในแง่แหล่งเรียนรู้หลาย ๆ ด้าน สะท้อนลักษณะพื้นที่ราบลุ่มต่ำติดแม่น้ำที่เป็นสาเหตุของปัญหาน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน ตลอดจนเป็นศูนย์รวมของศิลปะดนตรี นาฏศิลป์ วรรณกรรม สถาปัตยกรรม และจิตรกรรมที่ทรงคุณค่าแก่การธำรงรักษาให้อนุชนรุ่นหลังได้ชม

คำสำคัญ: การแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ / นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย / เวียงกุมกาม

Abstract

This thesis studies and analyzes the format and performing context of the light and sound performance, *Wiang Kum kam: When Conquered the Undefeated King* by Professor Naraphong Charassri, Ph.D. by collecting information from academic documents, observation and interview.

The research found that the performing format is a harmonious combination of performing arts and drama, employing modern technology to accompany the description of the historical accounts of Wiang Kum Kam. The dance style is a combination of Thai arts and culture, Western performing arts and Eastern performing arts, presented with stage scenery depicting the places of worship. This format is presented through performing components, consisting of the performance script, the dance style, the performers, the costumes, the music, the stage scenery, props, light, sound and special techniques, make-up and hairstyles that enhance the audience's understanding and reflect the important contexts of local history, faith in Buddhism, beliefs in ghosts and spirits and the monarchy. The study of different education resources demonstrates the characteristics of the alluvial low plain near the river, which has caused floods from the past to the present and has now been developed to become a tourist site in order to provide additional income for the people as well as to serve as a centre of arts, music, dance, literature, architecture and paintings, all of which are worth preserving for future generations.

Keywords: Light and sound performance / contemporary Thai dance / Wiang Kum Kam

* นิสิตระดับมหาบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, chikky_am@hotmail.com

** อาจารย์ ดร., สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, vijjuta.v@yahoo.com

บทนำ

การแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เป็นการแสดงแสงเสียงรูปแบบใหม่ที่ผสมผสานศาสตร์ทางด้านการละครและนาฏกรรม ผสมผสานศิลปวัฒนธรรมไทยกับนาฏศิลป์อื่น นำมาจัดแสดงร่วมกับปุษยนียสถาน เพื่อเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ สอดผสานกับเทคโนโลยีแสงสี ระบบเสียงและเทคนิคพิเศษสมัยใหม่ โดยศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ได้เป็นผู้ริเริ่มและจัดแสดงครั้งแรกในปีพุทธศักราช 2535 ครั้นในปีพุทธศักราช 2556 การแสดงแสงเสียงถูกจัดขึ้นอีกครั้ง เนื่องด้วยรัฐบาลไทยได้เลือกโบราณสถานเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานที่ในการจัดเลี้ยงต้อนรับคณะผู้นำในการประชุมระดับผู้นำด้านน้ำแห่งภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ครั้งที่ 2 (The 2nd Asia - Pacific Water Summit: 2nd APWS)

เวียงกุมกาม เป็นเมืองโบราณถูกขุดค้นพบบริเวณอำเภอสарภี จังหวัดเชียงใหม่ พญามังรายโปรดให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นเมืองหลวง แต่ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ไม่เอื้ออำนวยจึงประสบปัญหาน้ำท่วมทุกปี ต่อมาพญามังรายประสงค์สร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ ภายหลังพญามังรายตัดสินใจเลือกใช้พื้นที่นครพิงค์เชียงใหม่เป็นเมืองหลวง เวียงกุมกามนับเป็นเมืองทดลองสร้าง การล่มสลายของเวียงกุมกามเนื่องมาจากอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ ช่วงระยะเวลาที่พม่าปกครองอาณาจักรล้านนา ผลกระทบของน้ำท่วมครั้งนั้นทำให้เวียงกุมกามจมอยู่ใต้ตะกอนดินจนยากที่จะฟื้นฟูให้คืนสภาพเดิม รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เวียงกุมกามมาโดยตลอด ด้วยเหตุที่เวียงกุมกามถูกขุดค้นพบดังนั้นการประชาสัมพันธ์จึงมีบทบาทต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว (สรสวดี อ่องสกุล 2547:118)

เดิมในปีพุทธศักราช 2546 เกิดโครงการที่ชื่อว่า เปิดประตูสู่เวียงกุมกามนครโบราณได้พิภพ โดยองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ ประชาชนที่อาศัยในท้องที่เวียงกุมกามและบริเวณใกล้เคียงร่วมกับบริษัท เจเอสแอล จำกัด ได้จัดการแสดงแสงเสียงและสื่อผสมเรื่อง เมืองแก้ว ขวัญเกล้า เวียงกุมกาม เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เวียงกุมกามให้นักท่องเที่ยวและประชาชนชาวไทยได้รู้จักอย่างกว้างขวาง การแสดงครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จมาทอดพระเนตร กระทั่งในปีพุทธศักราช 2556 การแสดงแสงเสียงถูกจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่อีกครั้ง ในรูปแบบของการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพเรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอาชนะกษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร (Wiang Kum Kam: When Water Conquered the Undeatead King) เนื่องด้วยรัฐบาลภายใต้นายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้เลือกโบราณสถานเวียงกุมกามตำบลท่าวังตาล อำเภอสарภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานที่ในการจัดเลี้ยงต้อนรับคณะผู้นำในการประชุมระดับผู้นำด้านน้ำแห่งภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ครั้งที่ 2 จัดแสดงขึ้นวันที่ 19 พฤษภาคม 2556 การแสดงครั้งนี้เป็นรูปแบบที่ผสมผสานศาสตร์ทางด้านการละครและนาฏกรรม โดยนำนาฏศิลป์อื่นมาจัดแสดงร่วมกับโบราณสถานเวียงกุมกาม เพื่อเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์สอดผสานเทคโนโลยีแสงเสียงและเทคนิคพิเศษสมัยใหม่ บริษัท มายด์แมทเทอร์ส จำกัด (บริษัทในเครือ บริษัท เจเอสแอลโกลบอลมีเดีย จำกัด) ทำหน้าที่ควบคุมดูแลด้านความยิ่งใหญ่ตระการตาของฉาก แสงเสียงและความบันเทิงต่าง ๆ อาจารย์โกมล พานิชพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าทอล้านนา ควบคุมดูแลทางด้านเครื่องแต่งกาย คุณมนตรี วัดละเอียด ควบคุมดูแลการแต่งหน้าและทำผมของนักแสดง ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี อาจารย์ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์ ตะวันตก ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้มีประสบการณ์การทำงานทางด้านกำกับและออกแบบสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ร่วมสมัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำหน้าที่เป็น

ผู้กำกับการแสดงและออกแบบลีลานาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณพลอดประสพ สุรัสวดี ขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีได้ร่วมแสดงในบทบาทของพญามังราย และคุณธงทอง จันทรางศุ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีได้รับบทเป็นกรมวัง ผู้อ่านคำประกาศตั้งเมือง

การแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอานะกษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร นับเป็นการแสดงระดับชาติได้ถูกออกแบบและคิดค้นขึ้นใหม่โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เป็นตัวแทนของนาฏกรรม ศาสตร์อาจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ได้ออกแบบผสมผสานนาฏศิลป์ไทยกับนาฏศิลป์ตะวันตกนำมาจัดแสดงร่วมกับบูชนียสถาน เพื่อสื่อสารประวัติศาสตร์เวียงกุมกามอย่างเหมาะสมลงตัว ทั้งความสามารถของนักแสดง บทละคร และองค์ประกอบอื่น ๆ โดยไม่ทำลายบูชนียสถานและการแสดงมุ่งเน้นสื่อสารประวัติศาสตร์ เวียงกุมกามเป็นหลัก เกิดเป็นการแสดงที่ทรงคุณค่าให้ประจักษ์แก่สายตาผู้ชม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาในเชิงลึกทางด้านรูปแบบการแสดงและบริบทที่เกี่ยวข้องกับการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอานะกษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร เนื่องด้วยเป็นงานที่จัดขึ้นในโอกาสพิเศษ โดยมีจุดประสงค์ เพื่อใช้เป็นการแสดงสำหรับจัดเลี้ยงต้อนรับคณะผู้เข้าร่วมการประชุมผู้นำด้านน้ำแห่งภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ครั้งที่ 2 ซึ่งนับเป็นงานระดับชาติที่แสดงถึงศักยภาพและศักดิ์ศรีของชาติไทยในฐานะเจ้าภาพการจัดการประชุม ซึ่งควรค่าแก่การบันทึกและทำงานวิจัยไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและประเทศแถบภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก อีกทั้งใช้การสื่อสารเรื่องราวประวัติศาสตร์ เวียงกุมกามผ่านนาฏศิลป์และการละครในรูปแบบการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ กอปรกับการแสดงครั้งนี้ดำเนินงานสำเร็จลุล่วง ได้รับการตอบรับจากภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนเป็นอย่างดี งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์ต่อผู้วิจัยและผู้สนใจศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ตลอดจนส่งผลให้ศิลปินและบุคลากรต่าง ๆ สามารถดำเนินการผลิตและสร้างสรรค์ผลงานการแสดงในรูปแบบแสงเสียงประกอบจินตภาพ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมกระบวนการความคิดและภูมิปัญญาของศิลปินในการริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอานะกษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร ของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี
2. เพื่อวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องกับการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอานะกษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอานะกษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร ผู้วิจัยได้อาศัยแหล่งข้อมูลการวิจัยที่สำคัญประกอบด้วย ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบริษัท มายด์แมทเทอร์ส จำกัด (บริษัทในเครือ บริษัท เจเอสแอลโกลบอลมีเดีย จำกัด) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสาร (Review Data) และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) โดยอาศัยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ เช่น หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความ สุจิตร์ และระบบออนไลน์ เป็นต้น
2. สังเกตการณ์โดยการชมวิดีโอที่บันทึกการแสดงสด และการสัมภาษณ์บุคลากรและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพเรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอาชนกะตริยผู้ไม่แพ้ใคร
3. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล
4. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างละเอียด
5. นำเสนอผลงานวิจัย เพื่อเป็นหลักฐานของการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ที่สื่อสารเรื่องราวประวัติศาสตร์ไทย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพเรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอาชนกะตริยผู้ไม่แพ้ใคร ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ผู้กำกับการแสดงและผู้ออกแบบลีลานาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยได้ผสมผสานศาสตร์ทางด้านนาฏกรรมและการละครเข้าด้วยกันอย่างลงตัว โดยอาศัยเทคโนโลยีแสงสีและระบบเสียง (Light and Sound) และเทคนิคพิเศษสมัยใหม่ (Effect) ประกอบการพรรณนาเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเวียงกุมกาม โดยมีแนวความคิดที่อาศัยความเป็นศิลปินที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์ทำงานด้านนาฏศิลป์ระดับประเทศที่มีมาอย่างหลากหลาย จนตกผลึกเป็นแนวความคิดคือ การออกแบบนาฏศิลป์ที่ผสมผสานศิลปวัฒนธรรมไทย นาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์ตะวันตก และนาฏศิลป์ตะวันออกมาจัดแสดงร่วมกับปูชนียสถาน โดยอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ มีดังนี้

บทการแสดงที่ใช้ประกอบการแสดงดัดแปลงมาจากบทละครเรื่อง เมืองแก้วขวัญเกล้าเวียงกุมกาม ที่จัดแสดงในปีพุทธศักราช 2546 ประพันธ์บทโดยยุทธนา มุกดาสนิท แปลบทละครเป็นภาษาล้านนาโดยสิงห์แก้ว มโนเพชร และขับร้องหรือขับขานแบบล้านนาโดยวิลักษณ์ ศรีป่าซาง ความยาวของการแสดงประมาณ 30 - 40 นาที ลักษณะคำประพันธ์มีทั้งบทร้อยแก้วและบทร้อยกรอง บทประพันธ์ใช้ภาษาล้านนาเป็นหลัก การแสดงแบ่งออกเป็น ช่วงบทนำ ช่วงการแสดงองค์ที่ 1 แบ่งเป็น 2 ฉาก ช่วงการแสดงองค์ที่ 2 แบ่งเป็น 5 ฉาก ช่วงการแสดงองค์ที่ 3 แบ่งเป็น 3 ฉาก และช่วงบทส่งท้าย (อิษณา ดาวเดือน, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2557)

ในเรื่องในการแสดงกล่าวถึง ในดินแดนของชาวละแวกกำลังประกอบพิธีบูชาต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อการนับถือผี พญามังรายพร้อมทหารได้ผ่านมาพบชาวบ้านละแวกกำลังประกอบพิธีขณะเดินชมพิธีกรรมได้พบกับยายฟ้า ซึ่งทหารที่พญามังรายให้ปลอมตนเป็นไปสัศิกในเมืองหริภุญไชยเพื่อสร้างความแตกแยกและความวุ่นวายภายในเมือง จนกระทั่งทำให้ประชาชนไม่พอใจเจ้าเมืองเป็นอย่างมาก ในการนี้ยายฟ้าจึงได้แจ้งให้พญามังรายเข้าตีและยึดหริภุญไชยได้ในทันที เห็นดังนั้นพญามังรายจึงได้ตั้งจิตอธิษฐานต่อต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์และให้สัญญาว่า หากในศึกครั้งนี้พญามังรายสามารถตีหริภุญไชยได้สำเร็จจะสถาปนาเมืองนี้ขึ้นมาและให้ไม้เตื่อเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง ครั้นเมื่อตีเมืองหริภุญไชยได้สำเร็จได้พำนักอยู่ได้ 2 ปี จึงย้ายมาสร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ที่เวียงกุมกาม ต่อมาพระเจ้ากรุงรามัญหงสาวดีได้ทรงพระบารมีของพญามังรายจึงได้ยกราชธิดาคือ พระนางปยาโคหรือตละแม่ปยาโค พร้อมข้าทาสบริวาร ช่างหมู่ต่าง ๆ ให้เป็นเครื่องราชบรรณาการเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกัน พญามังรายได้จัดงานอภิเษกกับตละแม่ปยาโคอย่างยิ่งใหญ่ แสดงถึงยุควารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รุ่งเรืองที่สุดของเวียงกุมกาม แต่ด้วยเหตุที่เวียงกุมกามประสบปัญหาน้ำท่วมอยู่เรื่อยมา ภูมิประเทศไม่เหมาะสมสำหรับการเป็นเมืองหลวงถาวรได้ พญามังรายจึงได้พยายามแสวงหาภูมิประเทศเพื่อสร้างเมืองใหม่ ในขณะเดียวกันพญามังรายได้เกิดนิมิตหมายอันเป็นมงคล คือ แม่กวางต่อสู้กับฝูงสุนัขป่า จึงปรึกษากับ พระสหายทั้งสอง ได้แก่ พ่อขุนรามคำแหงและพญางำเมือง จนตัดสินใจหาทำเลสร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ คือ “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” กระทั่งเมื่อพญามังรายในวัย 70 พรรษา ได้เกิดนิมิตร้าย จึงประสงค์จะไปนมัสการพระคุณเจ้าทั้งห้าและขณะเดินทางกลับจะแวะเช่นไรไม่ได้อีกดีสัทธิ ทำให้พญามังรายตกใจเมื่อทราบว่ามีเหตุได้ล้มตายไปหลายปีแล้ว ขณะเดียวกันได้มีพระสงฆ์จากลังกานำหน่อต้นพระศรีมหาโพธิ์และพระบรมสารีริกธาตุเข้ามาถวายพญามังราย พญามังรายเห็นดังนั้นจึงน้อมรับและปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ไว้แทนที่ต้นไม้อีกที่ตายไปแล้วและสร้างเจดีย์ไว้ใกล้กัน ในเวลาต่อมาอาณาจักรล้านนาได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า เวียงกุมกามเกิดอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่จนล่มสลาย (คณะกรรมการประชุมระดับผู้นำด้านน้ำเอเชีย - แปซิฟิก 2556)

ภาพที่ 1 : ภาพนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในการแสดงช่วงนิมิตหรือความฝันของพญามังราย
ที่มา : ได้รับความอนุเคราะห์ภาพถ่ายจากคุณธิษณา ดาวเดือน กรรมการผู้จัดการ
บริษัท มายด์แมทเทอร์ส จำกัด (บริษัทในเครือ บริษัท เจเอสแอลโกลบอลมีเดีย จำกัด)

ลีลาทางนาฏศิลป์ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ได้ออกแบบสร้างสรรค์ให้เป็นลักษณะของการผสมผสานศาสตร์ทางด้านนาฏกรรมและการละครเข้าด้วยกันอย่างลงตัว โดยอาศัยเทคโนโลยีแสงสีและระบบเสียงและเทคนิคพิเศษสมัยใหม่ ประกอบการพรรณนาเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม โดยศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ได้อาศัยความเป็นศิลปินที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์ทำงานด้านนาฏศิลป์ระดับประเทศที่มีมาอย่างหลากหลายจนตกผลึกเป็นแนวความคิดการออกแบบนาฏศิลป์ที่ผสมผสานนาฏศิลป์ไทยกับนาฏศิลป์ตะวันตกมาจัดแสดงร่วมกับปучินียสถาน เพื่อสื่อสารประวัติศาสตร์เวียงกุมกามอย่างเหมาะสมลงตัว ทั้งความสามารถของนักแสดง บทการแสดง และองค์ประกอบอื่น ๆ โดยไม่ทำลายปучินียสถานและการแสดงมุ่งเน้นสื่อสารประวัติศาสตร์เป็นหลัก เกิดเป็นการแสดงที่ทรงคุณค่าให้ประจักษ์แก่สายตาผู้ชม(นราพงษ์ จรัสศรี, สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2557) โดยลีลาทางนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจะปรากฏอยู่ชัดเจน 2 ช่วง ได้แก่ ในช่วงแรกเป็นฉากนิมิตหรือความฝันของพญามังราย ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับแม่กวางต่อสู้เพื่อปกป้องลูกกวางจากฝูงหมาป่าที่จะเข้ามาทำร้ายจนฝูงหมาป่าพ่ายแพ้หนีกลับไป

ในช่วงนี้ได้ถูกถ่ายทอดในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย โดยมีการใช้เทคนิคลีลาการยืนปลายเท้า การหมุนตัว และการกระโดดของบัลเลต์ซึ่งเป็นนาฏศิลป์ตะวันตกมาใช้แทนลักษณะการเดินของแม่กวาง เรื่องราวเหล่านี้ได้ถูกสร้างสรรค์ให้กลายเป็นการแสดงลีลาทางนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่งดงาม ผู้ชมชาวต่างชาติสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ง่าย ตลอดจนเป็นเพิ่มสีสันและความน่าสนใจให้กับการแสดง

ลีลาทางนาฏศิลป์ยังปรากฏอยู่ในช่วงบทส่งท้ายในฉากน้ำท่วมเวียงกุมกามครั้งใหญ่จนเวียงกุมกามล่มสลาย โดยใช้ลีลาการเคลื่อนไหวทางนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยอยู่ใต้ผืนผ้าที่มีสีขาวขนาดใหญ่ เป็นสัญลักษณ์แทนอุทกภัยน้ำท่วม การเคลื่อนไหวลีลาทางนาฏศิลป์ใต้ผืนผ้านั้นเพื่อช่วยให้การแสดงเกิดความสมจริงซึ่งแนวคิดลีลาการแสดงนี้ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ได้รับแรงบันดาลใจมาจากการแสดงมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนกและวีจิตรนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก

นอกจากนี้ลีลาทางนาฏศิลป์ยังปรากฏอยู่ในการเคลื่อนไหวของตัวละครที่เรียกว่า “ลูกคู่” ที่ทำหน้าที่เป็นนักแสดงสลับฉากออกมาบรรยายต่อเติมเรื่องราวให้มีสีสัน เดิมผู้แสดงเหล่านี้จะออกมาบรรยายเท่านั้นแต่ผู้กำกับได้เพิ่มศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์เข้าไปในตัวละครเหล่านี้ โดยเพิ่มการเคลื่อนไหวที่ผสมผสานทั้งแบบไทยและตะวันตกมีการกำหนดจังหวะช้า – เร็วในการเคลื่อนไหว การหยุดนิ่งซึ่งเป็นเทคนิคละครสมัยใหม่เข้ามาสร้างความน่าสนใจ เป็นการแสดงในลักษณะนี้ผู้กำกับการแสดงได้รับแรงบันดาลใจมาจากตาโบลว็องแบบฝรั่งเศส การใช้นักแสดงสัญลักษณ์ (Symbolic) คือ นักแสดงจำนวนมากแต่งกายด้วยชุดสีขาว ในมือจะถือกิ่งไม้ที่มีพุ่มดอกอยู่ด้านบน ซึ่งผู้กำกับการแสดงสื่อถึง ขบวนการงอกเงยที่ลอยอยู่บนแม่น้ำปิง มีการจัดและเคลื่อนไหวขบวนเป็นแนวยาวเปรียบเสมือนการไหลผ่านของแม่น้ำปิงสายปัจจุบัน

นักแสดงแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ นักแสดงนำ นักแสดงสมทบ และนักแสดงประกอบ จำนวนนักแสดงทั้งหมดประมาณ 400 – 500 คน โดยนักแสดงเหล่านี้จะผ่านกระบวนการคัดเลือกจากทีมงานของผู้จัด นักแสดงนำจะเป็นกลุ่มของนักแสดงกิตติมศักดิ์ นักแสดงสมทบจะเป็นนักแสดงที่ผ่านการคัดเลือกจากทีมงาน และนักแสดงประกอบส่วนใหญ่เป็นประชาชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ที่มีพื้นฐานทางนาฏศิลป์ในระดับหนึ่ง กระบวนการฝึกซ้อมจะแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ นักแสดงในกลุ่มของละครและนักแสดงในกลุ่มของนาฏศิลป์หรือนักเต้น

เครื่องแต่งกายออกแบบและจัดสร้างโดยอาจารย์โกล พานิชพันธ์ มี 2 รูปแบบ คือ เครื่องแต่งกายที่ยึดแบบแผนดั้งเดิมที่มีลักษณะของการแต่งกายตามประวัติศาสตร์ล้านนาในยุคนั้น และเครื่องแต่งกายที่ออกแบบสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ที่มีลักษณะเป็นการแต่งกายของนักแสดงพิเศษ เช่น นักแสดงสัญลักษณ์ (Symbolic) และนักเต้นที่แทรกในฉากต่าง ๆ

ดนตรีประกอบเป็นลักษณะดนตรีร่วมสมัยที่ผสมผสานระหว่างดนตรีตะวันตกและดนตรีไทยอย่างกลมกลืน บรรเลงดนตรีสดโดยไม่มีบันทึกเสียงไว้ล่วงหน้า ทำให้นักร้องและนักดนตรีทุกคนจึงต้องอาศัยการฝึกซ้อมคิวการแสดงในแต่ละช่วงเป็นอย่างดี เพื่อให้การแสดงราบรื่นไม่เกิดปัญหาขณะทำการแสดง

ฉากเวทีเป็นใช้สถานที่จริงเป็นหลัก อีกทั้งสร้างฉากผ้าขาวเป็นพื้นหลังลักษณะคล้ายจอขนาดใหญ่ เพื่อใช้ในการฉายภาพวิดีโอที่สนับสนุนการแสดงในบางช่วง ฉากทั้งหมดเป็นลักษณะของฉากที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ มีการจัดเตรียมและติดตั้งไว้อย่างเป็นระบบ โดยแบ่งพื้นที่ของการแสดงออกเป็นส่วน ๆ อาศัยเทคนิคทางด้านแสงเข้ามาช่วยในการเปลี่ยนฉาก

อุปกรณ์ประกอบการแสดงประกอบด้วย อาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องดนตรี และอุปกรณ์ที่ใช้ในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งผู้ควบคุมดูแลและจัดหาอุปกรณ์ในการแสดงครั้งนี้ คือ อาจารย์นคร พงษ์น้อย

แสง เสียง และเทคนิคพิเศษใช้เพื่อบ่งชี้ตัวละครและเหตุการณ์สำคัญ สร้างบรรยากาศ ใช้ในเชิงสัญลักษณ์ ใช้แสงและเงาที่เรียกว่า ภาพซิวเอ็ท และการใช้เทคนิคพิเศษ (Effect) สร้างความน่าสนใจ ความสมจริง และความตื่นตาตื่นใจให้กับผู้ชม

การแต่งหน้าทำผมของนักแสดงทุกคนอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลโดยคุณมนตรี วัฒละเอียด ใช้การแต่งหน้าแบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ การแต่งหน้าปกติหรือการแต่งหน้าธรรมชาติเน้นความสวยงามของใบหน้าให้แท้จริง และการแต่งหน้าแบบพิเศษ ซึ่งเป็นการแต่งหน้าเลียนแบบภาพจิตรกรรมฝาผนัง

บริบทที่เกี่ยวข้องกับการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอานะกัษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร ได้แก่ บริบททางด้านสังคม คือ สื่อสารเนื้อหาการแสดงสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์

บริบททางด้านศาสนาและความเชื่อ คือ เรื่องราวสะท้อนถึงความเชื่อถือในอำนาจเหนือธรรมชาติ และพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังสะท้อนความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่โบราณสถาน ก่อนจัดทำการแสดงเหล่าบรรดาผู้จัดและนักแสดงทุกคนได้ร่วมกันจัดทำพิธีบวงสรวงขอมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ สถานที่จัดแสดง เพื่อให้เกิดความศุริมงคลและการแสดงผ่านสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

บริบททางการศึกษา คือ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษามากหลายแขนง เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม ภาษา เชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ เป็นต้น โดยสอดแทรกสิ่งเหล่านี้เข้ากับการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ เป็นลักษณะของการศึกษานอกตำราเรียน ผู้มีส่วนร่วมในการแสดงทุกคน อาทิ ผู้จัด ผู้แสดง ผู้ชมชาวไทยและชาวต่างชาติ ต่างได้เรียนรู้ไปพร้อมกัน นอกจากนี้ผลสัมฤทธิ์ของงานวิจัยอาจเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ตลอดจนเป็นการแสดงถึงศักยภาพของวงการศึกษานาฏศิลป์ไทยให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักไม่แพ้ชาติใดในโลก

บริบททางด้านเศรษฐกิจ คือ การส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพต่าง ๆ ในสังคม อาทิ นักแสดง นักดนตรี นักร้อง นักกวีหรือนักประพันธ์ ช่างศิลป์ คณะทำงานผู้อยู่เบื้องหลังผลงานการแสดงที่ถ่ายทอดสู่สายตาผู้ชมอย่างยิ่งใหญ่ตระการตาในครั้งนี้ นอกจากนี้ประเทศไทยมีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศแสดงถึงศักยภาพการเป็นศูนย์กลางการจัดประชุมระดับผู้นำด้านน้ำแห่งภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ครั้งที่ 2 ตลอดจนขยายช่องทางการตลาดสินค้าชุมชน ทศนิยมภาพของโบราณสถานเวียงกุมกามถูกปรับให้งดงามมากยิ่งขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ให้ประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศได้รู้จักอย่างกว้างขวาง

บริบททางด้านสิ่งแวดล้อม คือ เนื้อหาในการแสดงมุ่งเน้นไปในเรื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อมทางด้านน้ำ เป็นกรณีศึกษาของบ้านเมืองที่เสียหายเพราะอุทกภัยน้ำท่วม

บริบทด้านการเมืองการปกครอง คือ การแสดงสะท้อนการเมืองการปกครองอาณาจักรล้านนา ไทยโบราณ และการล่าอาณานิคมเพื่อสร้างอาณาจักร อีกทั้งสาเหตุที่การแสดงครั้งนี้ไม่เปิดให้ประชาชนทั่วไปได้รับชม ณ สถานที่แสดงจริง แต่ใช้การถ่ายทอดสดให้ชมทางสถานีโทรทัศน์ เนื่องจากการรักษาความปลอดภัยให้กับคณะผู้นำระดับประเทศ การรักษาความปลอดภัยจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากกับรัฐบาลไทยในฐานะเจ้าภาพจัดการประชุม กอปรกับสถานการณ์การเมืองการปกครองไทยในช่วงระยะเวลานั้นเกิดความวุ่นวายทางการเมืองประชาชนเกิดความเห็นที่แตกต่าง

บริบททางด้านประชากร คือ จำนวนประชากรซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักแสดง และกลุ่มของผู้ชม จำนวนของกลุ่มนักแสดงที่ใช้ในการแสดงครั้งนี้มีจำนวนมากกว่า 400 คน ซึ่งนับเป็นการแสดงที่ยิ่งใหญ่ตระการตา โดยส่วนใหญ่เป็นประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ ทางด้านกลุ่มประชากรผู้ชม แม้จะมีเพียงเล็กน้อยแต่ส่วนใหญ่เป็นผู้ชมระดับประเทศ อาทิ นายกรัฐมนตรี ประธานาธิบดี กษัตริย์ และรัฐมนตรีซึ่งเป็นตัวแทนของประเทศต่าง ๆ

บริบททางด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ ประกอบด้วย ทางด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ วรรณกรรม จิตรกรรม และสถาปัตยกรรม ที่แฝงในองค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดงจนตกผลึกเป็นการแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอานะกษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร

อภิปรัชญาและข้อเสนอแนะ

การแสดงแสงเสียงประกอบจินตภาพ เรื่อง เวียงกุมกาม: เมื่อน้ำเอานะกษัตริย์ผู้ไม่แพ้ใคร เป็นตัวอย่างรูปแบบการแสดงที่ทรงคุณค่าและสามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาต่อยอดให้เกิดความสอดคล้องกับยุคสมัยอย่างไม่หยุดยั้ง และพัฒนาให้เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานและนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในอนาคต อีกทั้งในการทำวิจัยควรคำนึงถึงขอบเขตในการศึกษาจะทำให้เราสามารถเข้าถึงประเด็นที่ต้องการศึกษาได้อย่างชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้ที่สนใจศึกษาในเชิงลึกซึ่งเกี่ยวกับด้านนี้ควรจะศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ช่วยให้คำแนะนำพร้อมทั้งเสนอแนะทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้งขอขอบพระคุณ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้สนับสนุนทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทำให้งานวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

รายการอ้างอิง

คณะกรรมการระดับผู้นำด้านน้ำเอเชีย - แปซิฟิกครั้งที่ 2. 2556. *Wiang Kum Kam: When Water Conquered the Undefeated King*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท มายแมทเทอร์ส จำกัด. (จุลสาร) ธิษณา ดาวเดือน, กรรมการผู้จัดการบริษัทมายแมทเทอร์ส จำกัด. 2557. “สัมภาษณ์.” 17 ธันวาคม. นราพงษ์ จรัสศรี, อาจารย์สาขานาฏศิลป์ตะวันตก ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2557. “สัมภาษณ์.” 21 ตุลาคม. สรัสวดี อ๋องสกุล. 2547. *เวียงกุมกาม: การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณล้านนา*. เชียงใหม่: บริษัท WITHIN DESIGN.